

Абдыгазиева Н.К.

ЖОЖДОГУ БИЛИМ БЕРҮҮНҮН АКТУАЛДУУ КӨЙГӨЙЛӨРҮ

Абдыгазиева Н.К.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ

N.K. Abdygazieva

ACTUAL PROBLEMS OF PROVISION OF EDUCATION IN UNIVERSITIES

УДК: 378.11

Бул макалада жогорку окуу жайдагы окутуу жана тарбиялоодогу педагогикалык көйгөйлөрдү чечүүдөгү коммуникативдик лидерликтин аткарган кызматы каралат. Коммуникативдик лидерликти түзүүдөгү актуалдуу көйгөйлөрдүн негизин карап чыгып, аны чечүүдөгү негизги кемчиликтерди көрсөтүү, «Орус тили жана адабияты» адистигиндеги сабактардын мазмунун анализдеп жана келечектеги педагогдордун коммуникативдик лидерлик сапаттарын түзүп чыгаруудагы педагогикалык потенциалын ачып берүү болуп саналат.

Негизги сөздөр: коммуникация, лидер, коммуникативдик таасир, педагогика, тарбиялоо, ынандыруу, пикир алышуу, көңүл буруу.

В данной статье рассмотрена роль коммуникативного лидерства, как педагогическая проблема в решении проблем обучения и воспитания в высшей школе. Обоснована актуальность проблемы формирования коммуникативного лидерства, выявила определенные недочёты в решении обозначенной проблемы, проанализировала содержание дисциплин специальности «Русский язык и литература» и выявила их педагогический потенциал в формировании коммуникативного лидерства будущих педагогов.

Ключевые слова: коммуникация, лидер, коммуникативное воздействие, формирование, педагогика, обучение, воспитание, убеждение, обучение, внимание.

This paper deals with the role of communicative leadership, as a pedagogical problem in solving the training and education objectives in higher education. It based the actuality of the problem in forming communicative leadership, identified certain shortcomings in the problem solution, analyzed the content of discipline: "The Russian language and literature" and revealed the pedagogical potential in the communicative leadership formation of future teachers.

Key words: communication, leader, communicative impact, formation, education, training, persuasion, communication, attention.

Коммуникативдик лидерликтин актуалдуу көйгөйлөрүн педагогикалык көйгөй катары карай турган болсок, жогору окуу жайдагы окутуучу менен студенттин биргелешкен иш аракетин педагогикалык жактан эффективдүүлүгүн арттыруу жана социалдык-маданий муктаждыгына негизделген, өз ишин мыкты билген жогорку билим алган кадрлады даярдоодо билим берүү сапатына баа берүү жана жогорку билимдүү адистерди даярдоонун жыйынтыгы, инсанга багыттап билим берүү, анын чыгармачылыгындагы, жана өзүн – өзү баалоодогу муктаждыгын канааттандыруу болуп эсептелет [3].

Инсандын өзүн-өзү калыптандыруудагы көйгөйлөрү, педагогикалык эмгек рыногундагы лидерликтен жана аны түзүүчү коммуникативдик лидер-

ликтен келип чыккан суроолорго байланыштуу болот.

XXI к. азыркы заманбап коом үчүн жашоо-турмуштун баардык тарабында түп-тамырынан бери өзгөрүү мүнөздүү болууда. Биздин мамлекеттеги социалдык-саясий, экономикалык жана башка мамилелердеги реформа, студент-жаштарды туура багытка карай буруу, келечектеги мугалимге болгон талап өзгөрдү, мындагы негизги көңүл мугалимдеги коммуникативдик лидерликке бурулду. Коммуникативдик лидерлик-адамзат сыяктуу эле байыркы түшүнүк. Ал бардык жерде бар: кичинекей жана чоң мекемелерде, бизнесте, динде жана университетте. Бирок, педагогикалык багыттагы ЖОЖдо өзгөчө активдүү болууда, анткени келечектеги мугалимдин коммуникативдик лидерлик сапаттарын: алардын бирөөнү ынандырып, сөз менен ээрчитип алуу сапаттары өсүп келе жаткан муунду тарбиялоодо абдан керек. Коомго компетенттүү жана активдүү педогогдор, сөз менен өнүгүү жана тарбиялоо методу менен тарбиялануучулардын акылына, жан-дүйнөсүнө таасир эте алыш керек [2].

Педагогикалык адистикте билим алып жаткан студенттердин азыркы абалын изилдеп, аны жетишпеген жактарын көрсөтүп жана педагогикалык шартын аныктап чыгуу керек. Ушул көйгөдү чечүү үчүн изилдөөнүн объекти И. Арабаев атындагы КМУнун «Орус тили жана адабияты» адистигинде окуп жаткан студенттери болду.

Изилдөөнүн предмети студенттерди өздүк коммуникативдик сапаттарынын, студенттик жааматтагы лидердик сапаттарынын көрүнүшү жана анын өсүшүнө тийгизген таасири болот.

Окуу планына ылайык «Орус тили жана адабияты» адистигинде бир нече атайын сабактар окутулат, биздин изилдөөнүн максаты ошол сабактардын кайсынысында коммуникативдик сапатты түзүүгө негиз боло алат. Баарынан мурун «Сөз өстүрүү» курсуна көңүл бурдук. Аталган курстун мазмунунда төмөнкүлөр бар, мисалы маанилүү болуп саналган бирдиктер: пикир алышуунун өзгөчөлүгү, монолог, диалог, кептик кырдаал, репликанын (каяша сөз) функционалдык-түзүлүшүнүн типтери, сүйлөөчүнүн эмоционалдык репликасынын жасалгаланышы. Аталган сабактын алакагында кептик баарлашуунун материалы, кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрү, диалогдук бирдиктердин типтери (суроо-жооп, жооп берүү реакциясы, ж.б.у.с). Аталган сабактын мазмуну коммуникативдик лидерликтин түзүлүшүнө түрткү берет деп ойлойбуз.

Коммуникативдик лидерликти түзүүдө «Кеп маданияты», «Риторика» курстарынын маанилүү потенциалы бар. Биздин изилдөөнүн агымында төмөнкү темалар: жалпы, жеке риторика, риторикалык идеал түшүнүгү, пикир алышуунун инструменти – бул үн, коммуникативдик каалоо-ниет, кептик стратегия жана тактика, инсан аралык кептик мамиле, кептин негизги жанрлары жана түрлөрү (маалымдоочу кеп, аргументтик кеп). Аталган сабакта кептин этикасы жана сүйлөөшүү кебинин улуттук өзгөчөлүгү үйрөтүлөт, бул болсо бизге өзгөчө маанилүү болгон коммуникативдик лидерликти түзүүдө эске алынуусу керек маселелер болуп эсептелет. И Арабаев атындагы КМУнун орус тили мугалимдеринин тажырыйбасын изилдөөдө аталган курс аудиториянын көңүлүн бурдуруу ыкмаларын, чыгып сүйлөөнүн жана пикир алышуунун кептик формулаларын үйрөнүү ишине мүмкүнчүлүк берет.

Биздин изилдөөнүн алкагында дагы бир нече мисалдарды келтирсе болот. Мисалга алсак «Стилистиканы» үйрөтүүдө, анын практикалык жагына, ар түрдүү коммуникативдик кырдалдарда тил каражаттарын колдонуу нормаларына көңүл бурулат. «Орус тилин жалпылоо курсунда» кептин интонациялык жагына маани берилиши биздин изилдөөнүн кызыкчылыгын туудуру.

«Педагогика» курсундагы педагогикалык маселелер бөлүмүндө кептин техникасына, окутуучу студенттерге тийгизген коммуникативдик таасирдин ыкмаларына өтө чоң көңүл бурулат. Мунун натыйжасында окутуучу студентти ынаандырып, сөз менен таасир этип, коммуникативдик лидерликти бардык сапаттарын көрсөтө алат.

Мына ошентип, коммуникативдик лидерликти түзүүдөгү педагогикалык шарттардын бири ЖОЖдогу сабактардын мазмунун жаңыртуу «Орус тили жана адабияты» адистигинин алкагында берилген.

Жогорку мектепте окутуунун мазмуну, окутуунун ыкмалары жана мугалимдин өзүнүн мисалы менен тыгыз байланышта. И.Арабаев атындагы КМУнун орус тили жана адабияты окутуучуларынын бир нече сабактарына кирип коммуникативдик лидерликке байланыштуу алардын студенттерге болгон коммуникативдик таасирине көңүл бурулду.

Бирөөнү ынаандыра алуу сапатына ээ болгон окутуучулар гана студенттерге таасир эте ала турганы биз тараптан белгиленди.

Мугалимдин кандай гана аракети болбосун жыйынтыгында студенттин сезим, ой, мамиле аракетинин бекемдөө же өзгөртүүгө багытталат. Мына ошентип, ынаандыруу – көз караш, билим жана жүрүш-туруш нормасын түзүү ыкмасы болуп саналат. Окутуучу тарабынан болгон ынаандыруу жөндөмү

коммуникативдик лидерликти түзүүдө маанилүү фактор боло алат.

Психология - педагогиканын илим ынаандыруу боюнча төмөнкү талаптарын келтирет:

- ынаандыруунун мазмуну жана формасы ынаандырып жаткандардын жаш өзгөчөлүгүнө биздин изилдөөгө ылайык, өспүрүм куракка ылайык болушу керек.

- ынаандыруу студенттин жекече өзгөчөлүгүнө, турмушка болгон көз карашына ылайык түзүлүшү керек;

- ынаандыруу жалпылоочу жобо (принцип жана эреже), конкреттүү фактыларды, мисалдарды ичине камтыйт.

- бирөөнү ынаандырып жатып окутуучу ошол нерсеге өзү да терең ишениш керек.

Психология – педагогиканын илим ынаандыруу аракетинин эффективдүүлүгүнүн шарттарын бөлүп көрсөтөт. Алар төмөнкүлөр:

- биргелешип иш алып баруу менен камсыз кылуу, мында ынаандыруучунун даражасы жана мазмуну менен аныкталат; студент канчалык денгээлде окутуучуну сыйласа, анын берген сабагы ошончолук маанилүү болот;

- ынаандыруучунун психикалык абалын өзгөчөлүгү эске алыныш керек;

- биргелешип иш алып барууда ынаандыруучунун интеллектуалдык-эмоционалдык абалы эске алынышы керек [1].

Айтылгандардын негизинде коммуникативдик лидерлик окутуучунун аракети анын ой максаты, сезими жана эрки менен түзүлөт. Ошону менен катар окутуучу максаттуу түрдө ынаандыруунун түзүлүшүн эске алышы шарт: билим – сезим (эмоция) жүрүм-турум. Алгачкы эки компонентти бири биринен бөлүп кароого болбойт. Студентке кайрылууда мугалим аны билим менен куралдандырып, өзүнүн айтып бергендеринин ынаандыруучу күчүнө ишенет. Аргументүүлүк, алып чыккан жоболордун далилдүүлүгү, мугалимдин өз сөзүнүн тууралыгына ынануусу, өз көз карашын кароого даяр болуусу. Бул студенттердин ой толгоосун, толкунданткан элестөөсүн камтыйт. Мына ошентип «Орус тили жана адабияты» адистигиндеги берилип жаткан сабактар келечектен педагогдордун коммуникативдик лидерлик сапаттарын түзүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Адабияттар:

1. Бодалёв А.А. Психология общения. М. - Воронеж, 1996. - 256 б.
2. Кыргыз Республикасынын Билим берүү Закону. - Б.: Токтом, 2003. - 62 б.
3. Черкашина Т.Т. Формирование коммуникативного лидерства в диалоговой системе высшего менеджмент - образования: пед. ил. док-нун авторефераты. - М., 2011.

Рецензент: к.пед.н., доцент Раимбекова М.